

Kehityksen suuntia suomalais-ugrilaisissa kielissä

VALTER TAULI *Structural Tendencies in Uralic Languages*, The Hague 1966. Mouton & Co. 308 s.

Synteettiset esitykset suomalais-ugrilaisista kielistä ovat harvinaisia. Vuonna 1966 ilmestynyt, pitkäaikaisen kypsytelyn tuloksena syntynyt Valter Taulin tutkimus uralilaisten kielten rakennetendensseistä on kiitettävän rohkea yritys karakterisoida tämän kieliperheen sisällä ilmeneviä muutoksia lähtien eri kielissä näkyvissä olevista muutostendensseistä. Käsiteltäviksi otetut tendenssit ovat universaaleja, eivät vain suomalais-ugrilaisissa kielissä esiintyviä, kuten esim. pyrkimys suurempaan analyyttisyyteen tai synteettisyyteen, pyrkimys suoraan sanajärjestykseen, kieliopillisten kategorioiden vähentymistendensi jne.

Vaikeudet, joita tutkija kohtaa tehdessään tämänlaatuista tutkimusta suomalais-ugrilaisia kieliä materiaalinaan käyttäen, ovat ilmeiset. Lähtökohdana ei ole mitään latinan tapaan tunnettua äitikieltä: emme tiedä, millainen sen kielen rakenne oli, josta nykyiset kielet ovat alkunsa saaneet. Toisekseen emme tiedä paljoakaan useimmista tämän pesyeen kielistä. Tutkijan on vaikea saada luotettavaa tietoa kielistä, joiden kanssa hän joutuu tekemisiin. Ei ole monografioita morfologis-syntaktisista ilmiöistä, kieliopit ovat puutteellisia ja osittain vanhentuneita, puhumattakaan siitä, että ei ole moderneilla strukturaaleilla linjoilla liikkuvia deskriptioita. Lisäksi tulee vaikeutena eteen se, että useimmista kielistä ei ole juuri minkäänlaisia historiallisia muistomerkkejä. Vain itämerensuomalaisten kielten ja unkarin historia on jossakin määrin tunnettua. On luonnollista, että muutamissa kielissä esiintyvät ilmiöt painottuvat vähemmän tunnettujen kustannuksella.

Tauli on päättänyt tutkimuksessaan mm. seuraavanlaisiin tuloksiin. Samat tendenssit eivät ole yhtä voimakkaasti

ja samalla tavalla edusteilla kaikissa kielissä. Analyyttiset tendenssit ovat voimakkaita läntisissä suomalais-ugrilaisissa kielissä, joissa niillä on lukuisia ilmenemismuotoja. Tendenssi kohti sijamuotojen vähenemistä on erikoisesti näkyvissä suomessa ja lapissa. Possessiivisuffiksien käytön vähenemistä on todettu kaikissa kielissä vogulia ja ostjakkia lukuun ottamatta. Sivulauseen käytön yleistyminen verbaalinominirakenteen sijaan on näkyvissä varsinkin suomessa, lapissa, mordvassa, permiläisissä kielissä ja unkarissa. Postposition agglutinointumistendenssiä on nähtävissä suomessa, mutta erikoisen merkittävää se on ainoastaan unkarissa. Pronominien agglutinointumisen kaukaisessa menneisyydessä on tuottanut possessiivisuffiksit ja persoonapäätteet kaikkiin uralilaisiin kieliin. Myöhemässä vaiheessa pronomien agglutinointumistendenssi on ollut erikoisen voimakas mordvassa, joka onkin muodoltaan rikkain suomalais-ugrilainen kieli. Vartalon vaihtelua esiintyy laajalti suomessa, lapissa, unkarissa, vogulissa, ostjakissa ja samojedissa, vartalon ja morfeemin yleistämistä varsinkin suomessa ja unkarissa. Tämän perusteella Tauli on sitä mieltä, että »se näkemys, jota vielä tavataan lingvistisessä kirjallisuudessa ja jonka mukaan suomalais-ugrilaiset resp. uralilaiset kielet ovat 'agglutinioivia' siinä suhteessa, että vartalon ja morfeemin muuttumattomuus on näiden kielten luonteenomainen piirre, on erheellinen». Hänen mukaansa on väärin väittää suomalais-ugrilaisien kielten olevan kehityksessä kohti suurempaa synteettisyyttä. Päinvastoin ovat analyyttiset tendenssit hallinneet yleensä kielten viimeaikaista kehitystä. Kaikkia uralilaisia kieliä ei voida johtaa samasta alkustrukturista ottamatta huomioon

eri kerrostumia ja vieraita vaikutuksia. Koska kielissä on eri komponentteja eri suhteissa, niillä on myös eri struktuurit ja osittain erilainen rakenteen kehitys.

On myös mahdollista, että ainakin joidenkin uralilaisten kielten takana on jokin hyvin voimakkaasti synteettinen arkaistinen substraatti.

OLAVI NUUTINEN